

Sygn. akt IV CSK 485/08

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 kwietnia 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Mirosław Bączyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Antoni Górski

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z powództwa Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo - Kredytowej
[...] przeciwko "A." Spółce z o.o. i Krajowej Spółdzielczej Kasie Oszczędnościowo - Kredytowej w S.
o ustalenie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 2 kwietnia 2009 r.,
dwóch skarg kasacyjnych strony pozwanej: Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo - Kredytowej w S. oraz "A." Spółki z o.o.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 6 maja 2008 r.,

- I. oddała obie skargi kasacyjne;**
- II. zasądza od każdego z pozwanych na rzecz powódki kwoty po 240 (dwieście czterdzieści) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w G. wyrokiem z dnia 23 czerwca 2006 r. oddalił roszczenie powodowej Spółdzielni o ustalenie, że pozwana „A.” sp. z o.o. nie jest członkiem Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej w S.e, określanej dalej jako „Kasa Krajowa”. W uzasadnieniu wskazano, iż po stronie powódki brak było interesu prawnego, jakiego wymaga art. 189 k.p.c. Ponadto zdaniem Sądu Okręgowego, nie ma podstaw do wyprowadzenia wniosku, że z chwilą wejścia w życie ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. - o spółdzielczych kasach oszczędnościowo - kredytowych (Dz. U. z 1996 r., nr 1, poz. 2. ze zm.) -dalej „uskok”, tj. z dniem 5 lutego 1996 r., ustał z mocy tej ustawy stosunek członkostwa pozwanej „A.” w Krajowej Kasie. Apelacja powódki od tego orzeczenia została oddalona. Sąd Apelacyjny nie podzielił poglądu Sądu Okręgowego w kwestii braku interesu prawnego powódki w żądaniu ustalenia nieistnienia stosunku członkostwa „A.”, stwierdził jednak, że samo roszczenie jest nieusprawiedliwione merytorycznie i trafnie zostało oddalone przez Sąd Okręgowy. Sąd Apelacyjny odwołał się do stanowiska prawnego zajętego w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2006 r., III CZP 67/06 (OSNC 2007, nr 6, poz. 89), w której stwierdzono, że z chwilą wejścia w życie ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo kredytowych, osoby prawne niebędące spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi nie utraciły z mocy prawa członkostwa w Kasie Krajowej. W skardze kasacyjnej od tego wyroku powódka wskazywała na naruszenie art. 33 ust. 1 i art. 48 ust. 3 uskok, art. L przepisów wprowadzających kodeks cywilny, art. 3 k.c., art. 32 Konstytucji oraz art. 328 § 2 k.p.c. Na tych podstawach wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie o jego zmianę przez uwzględnienie powództwa.

Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 16 stycznia 2008 r. (IV CSK 390/07) uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania. W obszernym uzasadnieniu wskazał, że problem prawny powstały w sprawie związany jest z tym, iż ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. – uskok, wprowadzając w art. 33 ust. 1 zasadę wyłączności członkostwa w Krajowej Kasie kas oszczędnościowo - kredytowych, nie przesądziła wprost, co się dzieje

z dotychczasowym członkostwem w Krajowej Kasie podmiotów niebędących kasami jak pozwana spółka „A”. Zdaniem Sądu Najwyższego, punktem wyjścia dla rozstrzygnięcia tej kwestii musi być brzmienie art. 33 ust. 1 zd. 2 uskok, który stanowi, że członkami Kasy Krajowej są wyłącznie kasy. Kategoryczność tego sformułowania pozwala na wyprowadzenie z jego treści nie tylko normy pozytywnej, że członkami Kasy Krajowej są kasy, ale także normy negatywnej, iż członkami nie mogą być, poza kasami, inne podmioty. Według Sądu Najwyższego, pozwana „A.” utraciła ex lege członkostwo w Krajowej Kasie na podstawie art. 33 ust. 1 uskok. Za stanowiskiem tym jednoznacznie przemawia nie tylko wykładnia językowa, ale także wykładnia systemowa, uwzględniająca w szczególności brzmienie art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, a także funkcjonalna, jak również historia procesu legislacyjnego dotyczącego art. 33 ust. 1 uskok.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny ustalił, że pozwana „A.” nie jest członkiem Krajowej Kasy. W uzasadnieniu Sąd Apelacyjny wskazał, iż w myśl art. 398²⁰ k.p.c. jest związany wykładnią prawa dokonaną przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16 stycznia 2008 r., w którym jednoznacznie stwierdzono, że wejście w życie art. 33 ust. 1 uskok spowodowało wygaśnięcie członkostwa w Krajowej Kasie wszystkich podmiotów niebędących kasami, a więc także pozwanej „A.” sp. z o.o.

W skardze kasacyjnej strona powodowa zarzuciła naruszenie art. 2, art. 12 oraz art. 21 ust. 2 Konstytucji RP z 1997 r. Wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania. Skargę kasacyjną od wyroku wniosła także pozwana Krajowa Kasa, zarzucając mu naruszenie art. 1 § 1 ustawy z dnia 16. września 1982 r. - Prawo spółdzielcze (tekst jednolity - Dz. U. 2003 r., Nr 188, poz. 1848, ze zm.), dalej pr. spółdz., a także art. 2, art. 8, art. 20, art. 21 ust. 1, art. 32 ust. 1, art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji RP. Żądała uchylenia zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w całości oraz orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie powództwa w całości ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w całości i przekazanie sprawy temu sądowi w całości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Obydwie skargi kasacyjne nie zasługują na uwzględnienie.

Zaskarżony wyrok Sądu Apelacyjnego jest zasadny. Sąd ten prawidłowo zastosował art. 398²⁰ zd. 1 k.p.c. i wydając zaskarżony wyrok, uwzględnił wykładnię prawa wskazaną przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16 stycznia 2008 r. (IV CSK 390/07). Według tego przepisu, sąd, któremu sprawa została przekazana, związany jest wykładnią prawa dokonaną w tej sprawie przez Sąd Najwyższy. Sąd Najwyższy jednoznacznie, w sposób nie budzący wątpliwości, wyjaśnił swoje stanowisko w kwestii wykładni art. 33 ust. 1 uskok. Interpretacja tego przepisu miała w sprawie kluczowe znaczenie, dlatego Sąd Najwyższy dokonał jego wszechstronnej analizy z wykorzystaniem metod wykładni językowej, systemowej oraz funkcjonalnej. Skorzystał także z metody historycznej, wykazując, że przebieg procesu legislacyjnego uskok wyraźnie wskazują, że intencją ustawodawcy było takie rozumienie wskazanego przepisu, jakie przyjął Sąd Najwyższy w powołanym wyroku z dnia 16 stycznia 2008 r. Nie można zatem czynić Sądowi Apelacyjnemu zarzutu z powodu stosowania się przezeń do bezwzględnie obowiązującego przepisu, nakazującego stosowanie się do wykładni przepisów dokonanej w sprawie przez Sąd Najwyższy.

Pomimo jasnej wypowiedzi Sądu Najwyższego w kwestii interpretacji art. 33 ust. 1 uskok i jej konsekwencji dla wyniku sprawy, obydwie pozwane zaskarżyły wyrok Sądu Apelacyjnego, który jedynie zastosował się do wykładni prawa dokonanej przez Sąd Najwyższy.

W pierwszej kolejności wymagają ustosunkowania się zarzuty oparte na przepisach ustawy zasadniczej. Obydwie pozwane podniosły bowiem, iż zaskarżony wyrok Sądu Apelacyjnego naruszył wskazane w skardze liczne przepisy Konstytucji RP.

Pozwana „A.” zarzuciła naruszenie art. 2, art. 12 oraz art. 21 ust. 2 Konstytucji RP przez zastosowanie sprzecznego z nimi art. 33 ust. 1 uskok. Zdaniem skarżącej, art. 33 ust. 1 uskok nie powinien być zastosowany przez Sąd Apelacyjny, ponieważ jest niezgodny z wymienionymi szczegółowo przepisami ustawy zasadniczej.

Zarzuty te należy uznać za chybione.

Po pierwsze, jak już wskazano, Sąd Apelacyjny zastosował się do wykładni art. 33 ust. 1 uskok, prezentowanej przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16 stycznia 2008 r. Nie sposób więc zaakceptować stanowiska, wedle którego Sąd Najwyższy - dokonując wykładni przepisu ustawy - nie uwzględniał przy tym brzmienia i celu Konstytucji. W powszechnej, dominującej opinii, wykładnia przepisu ustawy, a więc aktu normatywnego niższego rzędu, powinna być dokonywana w zgodzie z Konstytucją RP. Obowiązek taki spoczywa nie tylko na sądach powszechnych, ale także na Sądzie Najwyższym i wszystkich organach interpretujących i stosujących prawo. Mając to na uwadze, Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16 stycznia 2008 r. w związku z pogłębioną i wszechstronną interpretacją art. 33 ust. 1 uskok powołał się na brzmienie także art. 32 ust. 1 Konstytucji RP. Nie powinno zatem budzić wątpliwości, że Sąd Najwyższy orzekał, biorąc pod uwagę konieczność zgodności wykładni przepisu ustawy z treścią ustawy zasadniczej. Przyjęta przezeń wykładnia nie godzi w żaden z powołanych w skargach kasacyjnych przepisów Konstytucji RP. W przeciwnym razie wykładnia art. 33 ust. 1 uskok byłaby inna. Opinię Sądu Najwyższego, wyrażoną w wyroku z dnia 16 stycznia 2008 r. w kwestii interpretacji art. 33 ust. 1 uskok, podziela także niniejszy skład orzekający.

Po drugie, Sąd Apelacyjny nie jest władny orzekać o niekonstytucyjności oznaczonego przepisu ustawy. Kompetencję w tej kwestii ma wyłącznie Trybunał Konstytucyjny i tylko ten Trybunał może rozważać usunięcie z systemu prawnego przepisów sprzecznych z Konstytucją. Sąd powszechny nie ma zatem możliwości niestosowania obowiązujących przepisów ustawy z powołaniem się na ich niekonstytucyjność. Wyrażona w art. 8 ust. 2 Konstytucji zasada bezpośredniego stosowania oznacza obowiązek sądu orzekania w zgodzie z priorytetami ustanowionymi w Konstytucji. Innymi słowy, sądy mają obowiązek dokonywania wykładni prokonstytucyjnej, ale nie mają kompetencji do orzekania o niekonstytucyjności przepisu i usuwania go z systemu prawnego. W razie zastrzeżeń co do zgodności przepisu ustawy z Konstytucją istnieje specjalny tryb, przewidziany w art. 188 Konstytucji, pozwalający na wyeliminowanie takiego przepisu z obrotu prawnego. Dopóki nie zostanie stwierdzona przez Trybunał Konstytucyjny niezgodność określonego przepisu z Konstytucją, dopóty ten przepis

podlega stosowaniu i może stanowić podstawę merytorycznych rozstrzygnięć sądowych. Należy zatem podkreślić, iż bezpośredniość stosowania Konstytucji nie oznacza kompetencji do kontroli konstytucyjności obowiązującego ustawodawstwa przez sądy i inne organy powołane do stosowania prawa. Tryb tej kontroli został bowiem wyraźnie i jednoznacznie ukształtowany przez samą Konstytucję. Przepis art. 188 Konstytucji zastrzega orzekanie w tych sprawach do wyłącznej kompetencji Trybunału Konstytucyjnego. Domniemanie zgodności ustawy z Konstytucją może być obalone jedynie wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego, a związanie sędziego ustawą, przewidziane w art. 178 ust. 1 Konstytucji, obowiązuje dopóty, dopóki ustawie tej przysługuje moc obowiązująca, (por. wyrok SN z dnia 7 listopada 2002 r., V CKN 1493/00, niepubl.; wyrok SN z dnia 30 października 2002 r., V CKN 1456/00, niepubl.).

W skardze pozwanej Kasy Krajowej znalazł się zarzut naruszenia art. 2, art. 8, art. 20, art. 21 ust. 1, art. 32 ust. 1, art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji RP. Zarzuty te są chybione z tych samych względów, jakie zostały powołane na odparcie zarzutów przedstawionych przez pozwaną „A.”. Nietrafny jest również zarzut naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 1 § 1 pr. spółdz. Przepis ten stanowi, iż spółdzielnia jest dobrowolnym zrzeszeniem nieograniczonej liczby osób, o zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym, które w interesie swoich członków prowadzi wspólną działalność gospodarczą. Zdaniem Kasy Krajowej, art. 33 ust. 1 uskok w interpretacji przedstawionej przez Sąd Najwyższy i Sąd Apelacyjny narusza ten przepis, ponieważ podważa w istocie zasadę dobrowolności zrzeszania się w spółdzielniach. Pozwana twierdziła także, że przyczyny ustania członkostwa w spółdzielni, w powszechnej opinii doktryny, muszą być enumeratywnie wymienione w ustawie a kwestionowany art. 33 ust. 1 uskok jest właśnie sprzeczny z tą zasadą.

Odnosząc się do tej argumentacji, należy zauważyć, że art. 1 § 1 pr. spółdz. jest przepisem tej samej rangi co art. 33 ust. 1 uskok. Nawet hipotetyczna sprzeczność treści art. 33 ust. 1 uskok w oznaczonym zakresie z art. 1 § 1 pr. spółdz. nie musi prowadzić do podważenia samej zasady wyrażonej w tym ostatnim przepisie. Wedle art. 33 ust. 2 uskok, Kasa Krajowa jest spółdzielnią osób prawnych, do której - w zakresie nie uregulowanym - stosuje się przepisy pr.

spółdz. Przepis ten jednoznacznie wskazuje, że przepisy uskok są przepisami szczególnymi wobec ustawy pr. spółdz. Artykuł 33 ust. 1 uskok stanowi zatem *lex specialis* wobec przepisów ustawy pr. spółdz., w szczególności także wobec art. 1 § 1 pr. spółdz. Stanowi on zarazem samodzielną, ustawową przyczynę ustania członkostwa w Krajowej Kasie każdego podmiotu, który nie jest kasą oszczędnościowo-kredytową. Dlatego nie jest zasadny argument jakoby przyjęta przez Sąd Najwyższy i Sąd Apelacyjny wykładnia art. 33 ust. 1 uskok naruszała zasadę zamkniętego ustawowego katalogu przyczyn ustania członkostwa w spółdzielni. Katalog ten, zawarty w ustawie pr. spółdz., rozszerza przepis szczególny, którym jest art. 33 ust. 1 uskok.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.